

MUAMMOLI KREDITLARNI UNDIRISH

Raxmatov Shoxjahon Ulug'bek o'g'li

Bank moliya akademiyasi MBA Banking fakulteti talabasi

Kreditning mohiyatini yanada aniqroq va toliqroq ochib berishda uning subyektiv va obyektiv mohiyatiga e'tibor qaratish lozim. Kredit munosabatlarining vujudga kelishida, shuningdek, uning mohiyatini ochib berishda kreditning subyektiv mohiyati ham alohida o'rin tutadi. Kreditning subyektiv mohiyati bir - biriga bog'liq bo'lgan «kreditor» va «kredit oluvchi» ning munosabatlarida namoyon bo'ladi. «Kreditor» va «kredit oluvchi» o'rtasida vujudga keladigan munosabatlarning asosida tovar - pul aylanmasi yotadi. Jamiyatda vaqtinchalik bo'sh mablag'larning mavjudligi va tovar aylanmasining mavjudligi kredit va qarz oluvchining manfaatlarini bir - biriga to'qnashishiga xizmat qiladi. Agar, ushbu manfaatlar bir - biriga mos kelsa ular o'rtasida kredit munosabatlari vujudga keladi. Kreditor - kredit munosabatlarini tashkil etishda kredit beruvchi sifatida maydonga chiqadi. Kreditor pul mablag'larini vaqtinchalik foydalanishga beruvchi subyektlar hisoblanadi. Bunday subyektlar banklar, kredit uyushmalari, mikrokredit tashkilotlar, lombardlar, davlat va boshqa moliyaviy tashkilotlar boiishi mumkin. Kreditor ssuda sifatida beradigan pul mablag'lari ularning o'z mablag'lari va jalb qilingan mablag'lari hisobidan shakllantiriladi. Kreditor subyektlar ichida, banklar va kredit uyushmalari nafaqat o'z mablag'lari hisobidan, balki chetdan jalb qilingan mablag'lar hisobidan kreditlar beradi. Mablag'larni jalb qilishning turli yollari mavjud bo'lib, bozor iqtisodiyoti sharoitida aksiyalar va obligatsiyalarni muomalaga chiqarish asosiy va samarali yollaridan biri hisoblanadi. Kreditor jamiyatdagi vaqtinchalik bo'sh pul mablag'larni tegishli shartlar asosida jalb qilib, ushbu mablag'larni kreditning qayta taqsimlash funksiyasi orqali real sektorning zarur bo'lgan bo'g'inlariga joylashtiradi. Bu jarayon iqtisodiyotdagi vaqtinchalik bo'sh pul mablag'larini samarali ishlashini, ya'ni kapital aylanmasini to'xtovsizligini ta'minlash bilan birga, kreditor jamlangan mablag'larni zarur maqsadlarga joylashtirish asosida ushbu mablag'larni o'z maqsadi va kredit munosabatlari ishtirokchilari manfaatlarini yolda xizmat qilishiga erishadi. Kredit oluvchi - kredit munosabatlarida kredit oluvchi sifatida ishtirok etadi. Kredit oluvchi subyektlar sifatida xo'jalik yurituvchi subyektlar, aholi, davlat, banklar va boshqa shaxslar maydonga chiqadi. Iqtisodiy adabiyotlarda kredit oluvchini qarzdor sifatida talqin etish holatlari uchraydi, shuningdek, kredit va qarzning bir - biridan iqtisodiy jihatdan farqlanishi xususida ham tortishuvlar ko'zga tashlanadi. Albatta, «kredit» va «qarz» o'rtasida o'zaro bog'liqlik boiishi mumkin, lekin iqtisodiy mohiyatan bu ikki tushuncha o'rtasida bir - biridan jiddiy farq qiladigan jihatlari mavjud. Kredit iqtisodiy kategoriya sifatida tegishli ijtimoiy - iqtisodiy qonunlar va tamoyillar asosida amal qiladi. Kredit munosabatlarida ishtirok etuvchi har ikkala

tomonning iqtisodiy manfaatlari mavjud bo'lib, ushbu manfaatlar o'zaro mujassamlashganda kredit munosabatlari ro'y beradi.

Kreditor berilgan kredit uchun iqtisodiy manfaatdorlik (foyda)ni foiz ko'rinishida undirsa, kredit oluvchi kredit yordamida ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini ta'minlash orqali qo'shimcha qiymat yaratish imkoniyatiga ega bo'ladi. Kredit munosabatlarida kreditor uchun kredit oluvchi shaxsning qanday shaxs ekanligi, qanday faoliyat bilan shug'ullanishi judayam muhim emas, asosiysi berilgan kredit o'z vaqtida va tegishli foiz to'lovi bilan to'liq qaytishi muhim hisoblanadi. Qarz munosabatlarida esa qarz beruvchi uchun birlamchi masala shaxs hisoblansa, berilayotgan qarz summasi uchun tegishli manfaatdorlikni ustama to'lov sifatida olishga umid boglamaydi, ya'ni ko'pchilik hollarda berilgan qarz uchun qo'shimcha haq talab etilmaydi.

XULOSA

Xulosa o'mida aytadigan bolsak, bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish munosabatlarining chuqurlashuvi, tovar - pul munosabatlarining mavjudligi, ishlab chiqarish siklining davriyligi, o'zaro iqtisodiy manfaatlarning bir - biriga mos kelishi kreditning zarurligiga zamin yaratuvchi asosiy omillar bo'lib qolaveradi. Kredit munosabatlari jarayonida ishtirok etuvchilar, mavjud ijtimoiy - iqtisodiy holat esa uning mohiyatini u yoki bu darajada yoki ko'rinishda namoyon bo'lishiga xizmat qiladi.

Davlatimiz rahbari o'z nutqida muammoli kreditlarni qaytarishda banklarning imkoniyatlarini yanada kengaytirishni, ularni undirish bo'yicha banklar, qarzdor korxonalar, kompaniya va uyushmalar, hududlar rahbarlari birgalikda ish olib borishi zarurligini ta'kidladi.

Bugungi kunda banklarning kredit uchun resurslar jamlashdagi faolligi, xususan aholi va yuridik shaxslarning bo'sh mablag'larini bank depozitlariga, birinchi navbatda muddatli va jamg'arib boriladigan depozitlarga jalb qilish ishlari yetarli emasligi, tijorat banklari ustav kapitali asosan davlat ulushi hisobiga oshirilib, xususiy sektor mablag'lari deyarli yo'naltirilmagani jiddiy tanqid qilindi.

Shuningdek, bugungi kunda kuzatuv kengashlari banklarning strategik rivojlanish yo'nalishlarini belgilash va faoliyatini yaxshilash bo'yicha yetarli ish olib bormayotgani muhokama qilinib, davlat tasarrufidagi banklarning kuzatuv kengashlari faoliyatini tanqidiy o'rganish va moliya muassasalari faoliyatini takomillashtirish uchun xoriждан yuqori malakali mutaxassislarini jalb etish bo'yicha soha mas'ullariga vazifalar yuklatildi.

Yig'ilishda parlament a'zolari oldiga ham bir qator vazifalar qo'yilib, pul-kredit siyosatining samarali qo'llaniladigan foiz instrumentlari turlarini kengaytirish, tijorat banklari tomonidan foiz stavkalarini shakllantirish, shu jumladan, kreditlar bo'yicha bozor mexanizmlarini keng joriy etishda normativ-huquqiy hujjatlarni qayta ko'rib chiqish zarurligi ta'kidlandi.

Shuningdek, aholi va tadbirkorlik sub'ektlarining bank tizimiga ishonchini kuchaytirish, banklar bilan tadbirkorlik sub'ektlari o'rtasida samarali va o'zaro

manfaatli munosabatlarni ta'minlash borasida mavjud to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgan huquqiy hujjatlarni ixtisoslashgan xalqaro moliya institutlari xulosalarini inobatga olgan holda qayta ishlab chiqish zarurligi aytilди.

Shundan kelib chiqib Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputatlari, O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki mutaxassislari bilan birgalikda mamlakatimizda pul-kredit siyosatining samarali qo'llaniladigan turlarini kengaytirishga, banklar bilan aholi va tadbirkorlik sub'ektlari o'rtasida samarali, o'zaro manfaatli munosabatlarni ta'minlash borasida mavjud to'siqlarni bartaraf etishga qaratilgan qonun hujjatlarini ishlab chiqishni istiqboldagi vazifalarimiz sifatida belgilab olishimiz lozimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Омонов А.А., Қоралиев Т.М “Пул ва банклар” Дарслик. Т.: “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2019 й. – 461 б.
2. Маликова Дилрабо Муминовна, Бурханов Искандар Шухратович КРЕДИТНЫЙ ПОРТФЕЛЬ БАНКОВ И МЕТОДЫ ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ИМ // JMВМ. 2023. №3. URL:
3. Бектемиров Абдумалик, Маликова Дилрабо Муминовна, Каримов Мардон Акрам Ўғли ТИЖОРАТ БАНКЛАРИДА МУАММОЛИ КРЕДИТЛАРНИ БОШҚАРИШ АМАЛИЁТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

FOYDALANILGAN SAYTLAR:

1. Тижорат банкларининг муаммоли кредитлари (NPL) тўғрисида 2020 йил 1 июнь ҳолатига маълумот - Ўзбекистон Республикаси Марказий банки (cbu.uz)
2. <https://uzlidep.uz/uz/positionparty/196>
3. <https://cyberleninka.ru/article/n/kreditnyy-portfel-bankov-i-metody-effektivnogoupravleniya-im>.